

Дзевелюк М. В.

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Глобалізаційні процеси та розвиток інформаційних технологій у ХХІ столітті суттєво підвищили значущість участі держави в глобальному комунікативному просторі. Важливим трендом розвитку сучасної держави є формування нових технік та методів реалізації функцій держави. Крім традиційних методів реалізації функцій держави – правових та організаційних, актуальності набувають також технологічні, пов'язані, передовсім, зі становленням електронного урядування. Тенденція застосування сучасних інформаційних технологій у світі, які дають змогу автоматизувати більшість управлінських дій, зумовлює переорієнтування функціонування держави на більш ефективні економічні моделі.

Саме електронне урядування являється одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприяє створенню умов для відкритого і прозорого державного управління, яке є необхідним в сучасних воєнних реаліях України. З огляду на це, виникає потреба дослідження сутності електронного урядування та його впливу на трансформацію функціонування сучасної держави, а також визначення новаційних напрямів діяльності електронного уряду.

Звертаючись до недавнього минулого, насамперед, слід зауважити, що Україна була чи не першою європейською країною, в якій ще на початку 80-х рр. ХХ ст. докладалися зусилля до розробки автоматизованих систем управління видатним українським вченим В. М. Глушковим, але ця ідея не знайшла підтримки та реалізації державним керівництвом СРСР [10, с. 59]. Варто зазначити, що саме поняття «електронного уряду» з'явилося на початку 90-х років, а першим у світі ідею урядового порталу реалізував Сінгапур в 1999 році, який не тільки почав надавати інформаційні послуги, але й дав змогу отримати деякі державні послуги, для яких раніше населення було змушене відвідувати різні міністерства та відомства [4, с. 44]. У вітчизняній історії зазначені процеси стали пріоритетними лише з набуттям Україною незалежності, що актуалізувало рух до розбудови нової держави, відповідно й нового державного управління. Проте, комунікаційні технології тоді, почали активно застосовуватись лише у сфері бізнесу [10, с. 59].

Визначальним у розвитку електронного урядування в Україні стала розробка та затвердження «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» у 2010 р., що вперше закріпила в нормативно-правовому полі термін «електронне урядування», а після втрати чинності - «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» у 2017 р., метою якої було вирішення питань, пов'язаних зі значним відставанням України від світових темпів розвитку електронного урядування та необхідністю удосконалення державної політики у цій сфері. Концепція є основою для подальшої розробки «Стратегії розвитку електронного урядування в Україні на період до 2030 року», програмних документів з питань впровадження електронного урядування та проекту Закону України «Про розвиток електронного урядування». Хоча реалізація Концепції була передбачена на період до 2020 року, однак наразі станом на 2023 рік являється чинною, як і Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», що зумовлює дискусії серед науковців.

Рух в цьому напрямку було покладено Указом Президента України від 30.09.2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», який є орієнтиром для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України, а також запровадженням у 2021 році постійного моніторингу індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку.

Саме тому розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління, що має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог. Крім того, запровадження електронного урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективної цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy).

Процес формування теоретичної моделі електронного урядування, яка має бути побудована на міжгалузевій дискусії було розпочало в 2019 р. [10, с. 64]. В першу чергу, це зумовлено розвитком розумних міст та застосуванням різноманітних технологій: *Інтернет-речей*, які представляють собою «фізично реальні системи і комплекси, функціонування яких базується на використанні величезної кількості датчиків, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, робототехніки, штучного інтелекту, хмарних обчислень, мережі Інтернет, застосування яких надає можливості за участю або без участі людей приймати і реалізовувати рішення, що створює умови для високоефективного, економного, раціонального здійснення будь-якої діяльності з мінімальним використанням всіляких ресурсів» [1, с. 12-13]. Значний вплив мають також процеси цифрової трансформації публічного управління, які відбуваються у рамках стратегії соціально-економічного розвитку Європейського Союзу, зокрема ініціативи «Цифровий порядок денний для Європи» (Digital Agenda For Europe) [12, с. 65]. А також важливим стало створення Міністерства цифрової трансформації

України (далі Мінцифри) на заміну ліквідованому Державному агентству України з питань розвитку електронного урядування.

Новацією у розвитку електронного урядування в Україні стало затвердження Положення про Єдиний державний веб портал електронних послуг (далі Портал Дія), результатом якого стало удосконалення сфери надання адміністративних послуг. Портал Дія «призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші публічні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (у тому числі відповідно до ЗУ «Про звернення громадян»), отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, яка необхідна для надання послуг, а також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг у випадках, визначених цим Положенням» [7].

Станом на початок 2023 року, Мінцифри відбулось обговорення впровадження «Дія» з понад п'ятьма країнами [6], що вказує на ефективність даної платформи, а також зацікавленість та затребуваність у світі.

В межах цифровізації, на офіційному рівні заявлено про відмову від подачі документів у паперовому форматі до державних органів з вересня 2021 р. й перехід на документообіг в електронному форматі між органами публічної влади й громадянами держави під час одержання державних послуг [9, с. 235]. При цьому варто зауважити, що система електронних адміністративних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку і можливе існування цілого ряду проблем, які мають організаційні (нерозвинені системи документообігу в електронному форматі, брак об'єднаних реєстрів та обліку для оцифрування інформації в Єдину систему, проблеми доступу до публічної інформації тощо) та матеріально-технічні особливості (стабільне інтернет-покриття, вироблення єдиного стандарту щодо зберігання інформації, внесення вчасно

змін і зведення в систему порталу, тощо), які потребують подальшого вдосконалення [9, с. 236].

Глобальним викликом для активного розвитку цифрових рішень та дистанційних форм співпраці, в тому числі з представниками державних органів, фінансових установ, організацій та підприємств, що надають послуги, стала світова пандемія COVID-19. Технологічні потреби та розвиток діджиталізації зумовили переведення державних послуг в онлайн, що безпосередньо оптимізує кошти, час та витрати людиногодина, знижує корупційні ризики, що залишається актуальним для пост радянських країн [9, с. 231]. Наступними каталізаторами цієї діяльності стали воєнні дії на території України та зумовлені процеси вимушеної міграції: як внутрішніх переселенців та біженців так і зовнішніх.

Отже сьогодні можна виділити такі основні новаційні напрями діяльності електронного уряду, які змінюють сталі уявлення проявів активностей сучасної держави — це електронна демократія, електронне урядування, електронні послуги та електронна комерція.

Електронна демократія ґрунтується на використанні технічних засобів, що допомагають розв'язувати багато проблем процедурного характеру. Передовсім це виявляється під час планування, проведення електронних консультацій або електронного голосування. Такі взаємини й заходи, зокрема віртуальні міські збори, відкриті наради, опитування громадської думки й форуми громад, підвищують ступінь політичної участі громадян [2, с. 146]. До найбільш ефективних інструментів електронної демократії можна також віднести електронні звернення та електронні петиції, якими все частіше користуються громадяни України в сучасних воєнних умовах. Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад «Громадянське суспільство і влада», «Розумне місто» чи «Єдина система місцевих петицій», які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі [5, с. 776]. Проте все

ще залишається дискусійним питанням чи є електронна демократія самостійним, відокремленим процесом, своєрідним «доповненням» чи сучасним «замінником» демократії, чи вона є складовою електронного урядування, яке являє собою адаптований до потреб інформаційного суспільства процес прийняття та вироблення управлінських рішень з метою задоволення потреб людини.

Електронні послуги — це надання в електронній формі урядової інформації: програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв’язання найважливіших суспільних проблем. ЗУ «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» 2021 р. передбачає, що «електронні послуги характеризуються новими формами громадянської участі та співробітництва між владою й громадянами» [8]. Впровадження та розвиток електронного урядування передбачає, що з боку органів публічного управління та адміністрування в онлайн форматі надаються різноманітні види електронних послуг [2, с. 146], що роблять управлінські операції та адміністративні процеси більш прозорими та більш ефективними для громадян і бізнесу, а також забезпечують низку переваг для суспільства в цілому, таких як економія часу та витрат на надання публічних послуг та доступу громадян та бізнесу до інформації органів публічного управління та адміністрування в будь-який час 24/7 [10, с. 80]. Прикладом є сервіс «Є Малятко», що інтегрував 9 послуг, повноцінно функціонує та постійно адаптується до нових викликів та потреб. Також активно розвивається мережа центрів надання адміністративних послуг та запроваджується надання електронних послуг, проте доступність послуг та якість обслуговування в різних територіальних громадах відрізняється, а також проблемним є питання електронної інфраструктури не лише в Україні, а й зарубіжжям.

Електронна комерція припускає обмін і придбання товарів через Інтернет, включаючи надання платних інформаційних послуг: сплата податків, рахунків за житлово-комунальні послуги, продовження реєстрації транспортних засобів

тощо [2, с. 147]. А на початку 2023 року відбулось становлення однієї із перших цифрових послуг в митній сфері «розмитнення авто», яке покаже, наскільки швидкою та прозорою може бути українська митниця (нововведення в «Дія»). Але при цьому існують фактори, які гальмують цей процес: відсутність законодавчої бази, яка б регулювала процес купівлі/продажу онлайн, здійснення розмитнення онлайн, здійснення електронних платежів за оплачені товари/послуги та яка б встановлювала прозорі правила гри на ринку (як для продавців, так і для покупців), слабо розвинена національна система електронних платежів, низька ефективність більшості існуючих українських торговельних майданчиків, низький рівень проникнення інтернету (особливо в регіонах). Початок вирішення поставлених задач уже покладено із запровадженням ЗУ «Про електронну комерцію» .

Сучасні науковці визначають електронний уряд як «форму адаптації державного управління до нових умов суспільного розвитку, яка включає безпосередні послуги, які надає держава через органи державної влади та місцевого самоврядування, а також інтерактивну взаємодію між ними, зокрема, завдяки підтримці та впровадженню системи зворотного зв'язку (громадянин — уряд — громадянин) за допомогою сучасних інформаційних та комунікаційних технологій» [3, с. 14].

Примітно, що Україна робить впевнені кроки щодо запровадження цієї тенденції розвитку функціональної структури, навіть опережаючи в деяких напрямках європейські держави, хоча нині існує багато дискусійних питань, що свідчить про актуальність питання та дослідження в більш ширшому форматі публікації. І це не дивно, оскільки раціонально організований електронний уряд дає змогу суттєво підвищити ефективність реалізації практично усіх функцій держави, оскільки вони є каналами комунікації між державою та суспільством.

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Інтернет речей: теоретико-методологічні основи правового регулювання. Т. 1: монографія. Харків, 2018. 344 с.
2. Дзевелюк М.В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави: дис. ... канд. юрид наук : 12.00.01. НУ «ОЮА». Одеса, 2017. 209 с.
3. Климентьев О. П. Інформаційна функція української держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2014. 21 с.
4. Левченко Л. О., Ткаченко А. В. Електронний уряд: сутність, особливості та перспективи розвитку. *Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. Сер. Політологія*. 2012. Вип. 192. С. 44–47.
5. Полуніна О. О. Електронні петиції: міжнародний досвід та Україна: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. Одеса, 2022. Т. 2. С. 773-775.
6. Питання Міністерства цифрової трансформації України: Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення 10.06.2023).
7. Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг: Постанова КМУ від 4.12.2019р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#n15> (дата звернення 10.06.2023).
8. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021 р. №1689-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення 10.06.2023).
9. Сидоренко Н.О. Державний портал «дія» шляхи удосконалення сфери надання адміністративних послуг. *Наукові перспективи*. 2021. Вип. 9(15). С. 227-238.
10. Чкут С.А., Загвойська О.В., Цимбаленко Я.Ю. Основи електронного урядування: навчальний посібник. Київ, 2022. 268 с.